

МИСТЕЦТВО ІЛЮСТРАЦІЇ АМІНАДАВА КАНІВСЬКОГО І СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КНИГИ ХУДОЖНИКАМИ М. КРОПИВНИЦЬКОГО

КОСТЮК ДАРІЯ

Студентка III курсу художньо-графічного відділення
ЦДПУ ім. В. Винниченка

Наук. керівник – канд. мист-ва, доцент каф. образотворчого
мистецтва та дизайну Кириченко О.І.

Мистецтво книжкової ілюстрації має давню історію, проте час розквіту оформлення книги настає на межі XIX-XX ст. У російському мистецтві це насамперед було пов'язано з діяльністю художнього об'єднання «Світ мистецтва», ч леном якого був Іван Білібін. Саме йому належить створення такої ілюстрації до дитячої книжки, яка могла би захопити своєю оригінальністю, з одного боку, і своєю відповідністю казковому образу, з іншого. В цей час літографічне мистецтво піднялось настільки, що могло вже змагатися з іноземними зразками. З'явилися перші художні хромолітографії і слідом за цим народилося художнє видання серії російських народних казок, малюнки до яких були виконані Білібіним.

У 20-ті роки XX століття книжкова ілюстрація відчуває вплив новітніх течій у мистецтві. Мова зображення спрощується, запозичуються технічні і пластичні прийоми, такі, як колаж, фотомонтаж. Сторінка книги поступово стає полем для гри, де слово і зображення взаємодіють, взаємопроникають і комбінуються. З'являються малоформатні книги для ігор, вирізання, розфарбовування, театральної дії. Одночасно в радянський час разом з книгою книжкова ілюстрація була покликана виконувати просвітницьку, багато в чому агітаційно-пропагандистську роль. Однак саме в книзі художники нерідко знаходили притулок від догм соціалістичного реалізму, йдучи у світ вічних гуманістичних цінностей, звертаючись до іносказань, до формальних експериментів, які були недопустимими в інших видах мистецтва.

Саме в цей час починає свою діяльність Амінадав Моїсєєвич Канівський, відомий як автор ілюстрацій до дитячих книг «Золотий ключик» О. М. Толстого, «Мойдодир» К. І. Чуковського, до творів М. Є. Салтикова-Щедріна, М. В. Гоголя, В. В. Маяковського, а також карикатур і сатиричних плакатів. Народився Канівський 17 березня 1898 року в повітовому українському місті Єлисаветграді (нині Кропивницький), в цьому році відзначалась ювілейна дата з дня його народження – 120 років. Його дитинство було дуже складним, але хлопчик не втратив жаги до малювання. Навчитися зображати видимий світ – ось що стало пристрасним бажанням Канівського вже в дитинстві. Все, що мало якесь відношення до малювання і живопису, привертало його увагу та інтерес – навіть робота вуличних малярів і вивісчників. Вже в юнацькі роки його заняття малюванням мали систематичний характер. Допоміг у цьому знайомий студент Харківського художнього училища, допомогли його друзі, які теж мріяли стати художниками. З перших кроків самостійної творчої діяльності Канівського в його малюнках проявилася яскрава індивідуальність художника, який володіє гострим критичним оком і воістину невичерпним почуттям гумору. Своє ставлення до негативних сторін дійсності він висловлював рішуче і різко, доводячи загострення характерних рис у художньому образі до фантастичного перебільшення, до гротеску.

Канівський, до речі, в юності мріяв зовсім не про сатиру, а про тихі поетичні пейзажі. І тим не менш вперше його малюнки з'явилися в журналі «Безбожник біля верстата». Потім – в «Піонері», «Даєш» і «Комсомольській правді». А з середини 1930-х художник перетворився на постійного автора сатиричного журналу «Крокодил». З цього і почалася його всенародна слава як карикатуриста.

Малюнки Канівського залучають багатьох – і оригінальністю задуму, і новизною образного рішення, і багатством вигадки, і красою колориту, і виразною сміливістю графічної мови. Найхарактерніша риса його таланту – гумор – це рідна стихія художника.

Уміння побачити в житті смішне або гідне осміяння і показати це в образах графічного мистецтва стає в той момент головним бажанням молодого Канівського. Діапазон комічного в його творчості дуже широкий: від прямого і нещадного сарказму в політичних карикатурах до тонкої іронії в ілюстраціях до повістей Гоголя, від гострої кпини в сатиричних ілюстраціях до Щедріна до теплої, ласкавої і веселої посмішки в малюнках для дитячих книжок.

Згодом художник переходить до ілюстрування книжок, зокрема – дитячих. Він оживляє героїв Агнії Барто, Корнія Чуковського, Миколи Носова. Своєрідним проривом стала серія ілюстрацій до «Золотого ключика» О. Толстого, вперше створена під час війни. Виконані пером малюнки сповнені того особливого гумору, який уже став фірмовим знаком Канівського. За період своєї творчості він не одноразово повертався до ілюстрації саме цієї книжки. Для видання 1950 року майстер запропонував нове оформлення: в постійному бажанні покращувати вже зроблене проявився його перфекціонізм. Вирішивши використовувати акварельне забарвлення, в результаті художник отримав більш «об'ємну» графіку.

Ілюстрації Канівського до дитячих книжок особливо гарні образотворчою метафорою і гіперболізацією. Так, наприклад, у віршах Барто у дівчинки-ревушки «сльози котяться струмком». А на малюнках Канівського навіть не струмки, а цілі потоки сліз заливають сад і вулицю: рятуючись від повені, старенька дереться на дерево, потопаючому півню кидають з балкона рятувальний круг і т. д. Малюнки ведуть розповідь про те ж, про що йдеться у віршах, але по-своєму, в іншому ключі, в плані веселої, жартівливої фантастики, і це робить книжку особливо привабливою для дітей, цікавою і смішною.

Ілюстрації Канівського в журналах і книгах ніколи не були простим, буквальним перекладом літературного тексту на мову образотворчого мистецтва; художник завжди зображував більше, ніж сказав автор, розвивав літературний образ, доповнював його такими деталями, які яскравіше і повніше розкривали його зміст. І в найфантастичніших гротескних образах, і в ліричних образах природи – завжди в малюнках Канівського відображена активна воля художника, активне ставлення до того, що він зображує. Прагнення розкрити життєву правду шляхом граничного загострення найхарактерніших, найістотніших рис зображуваного, сатиричний склад художнього мислення позначаються в усіх областях його творчості, служать джерелом гостроти і своєрідності його творів [3; 4]. Саме ці риси добре підмічали інші художники і мистецтвознавці.

Згодом з'являються багато ілюстраторів з наших країв, саме тому можна вважати, що наш край багатий на ілюстраторів, які займали передові місця на республіканських і міжнародних конкурсах та виставках.

Серед них особливою виразністю і творчою індивідуальністю, яка перекликається в деяких аспектах с Канівським, відрізняється творчість Володимира Кір'янова. Він є автором численних карикатур і гумористичних малюнків майже в усіх кіровоградських друкованих виданнях кінця ХХ – початку ХХІ ст. У його роботах приваблюють і одночасно здивують гротескність, сатиричність і гострий гумор. Наділені якимось магічним потенціалом, його роботи буквально приковують до себе увагу, заворожують, тягнуть до себе, занурюючи глядача у дивовижний світ, змушуючи знову і знову повертатися – і знову розглядати, вбирати, насолоджуватися. В роботах В. Кір'янова не зустрінеш тривіальні образи або побиті сюжети. Але при всій хитромудрості і фантастичності, а часом – і лаконічній простоті композицій, художник не мотивований бажанням причарувати глядача, він просто розповідає про те, що сам побачив і відчув [1; 2].

Інший відомий виходець з Кіровограду – Микола Ломакін. Народився Микола в наших краях, але вважається Харківським художником-ілюстратором. Учасник багатьох всеукраїнських та міжнародних виставок. Підхід, який використовує художник, це ілюстрація як цілісний витвір мистецтва. Тобто Ломакіну притаманне повне заповнення простору площини, цей метод використовували ще в середньовіччі. Такі елементи зустрічаються і у Канівського, але в незначній мірі, він дуже рідко добавляв на сторінки творів різні дрібні елементи – пташків чи різні квітки.

Твори М. Ломакіна вирізняються декоративністю і образністю, художнику притаманне уважне ставлення до деталей і висока графічна культура. В роботі над ілюстраціями він використовує зазвичай традиційні графічні матеріали та техніки – графічний або літографський олівець, рисунок пером, акварель. Філігранна техніка володіння цими матеріалами незмінно викликає захоплення і зацікавленість глядача, що в значній мірі важливо для ілюстратора.

Кропивничанин Фелікс Михайлович Полонський також звертався до ілюстрації і виробив особистий мистецький почерк. Умовність композиційного простору, гра площин, насиченість кольору формують особливу стилістику його ілюстрацій. «Вся моя творчість починалася саме з графіки, якою я захопився ще в училищі», – зізнається Ф.М.Полонський. Доробки митця, виконані в різноманітних графічних техніках – олівець, туш, перо, сграфіто, акварель і гуаш, а також ліногравюри, вражають професійністю виконання та тематичною змістовністю. У галузі книжкової графіки чимало його творів присвячено українській національній спадщині – «Коліївщина», «Варта», «Кобзар», «Енеїда». Привертають увагу і графічні композиції із серій «Шахи», «Казки» та «Українська народна пісня», ілюстрації до оповідання кіровоградської письменниці О.Полєвіної «Весела Мері виходить заміж» та повісті О.Гріна «Пурпурові вітрила».

В ілюстрації Андрій Михайлович Надеждін виходить з авторського тексту і власного його сприйняття, часто воно повертає художника в дитячі спогади. Через його ілюстрації ми можемо поринути у твори і відчувати всі задумки письменника. Як зазначає сам митець, він є представником українського романтичного символізму нової хвилі і опирається в своїй творчості на традиції українського іконопису, народної картини, пісенної фольклористики, мистецтва українського модерну кінця ХІХ – поч. ХХ ст. Його образи, прийшли з дитячих казок, бабусиних розповідей, стародавніх легенд, пісень та євангельських притч, утверджуючи споконвічні життєві істини – перемоги добра над злом та сили духу над силою влади, надію і любов – які є основою існування Всесвіту. Незважаючи на легкість сприйняття ілюстрації, в неї закладено багато роздумів і багатогранність сюжетно-сміслових ліній, в основі яких – естетика народної творчості. Художник глибоко занурюється у прочитання твору письменника і для більш серйозних творів використовує прийом чорно-білого кольору. Це допомагає глядачу поринути у складність і філософію твору.

Отже, можна зробити висновок, що традиції книжкової ілюстрації, закладені нашим земляком Амінадавом Канівським, знайшли нове відтворення у творчості сучасних митців Кіровоградщини, що проглядається у вищеназваних художників. Проте відомо, що є багато інших ілюстраторів, творчість яких можна розглядати в контексті розвитку сучасної ілюстрації, але це може стати темою спеціального дослідження.

Список використаної літератури:

1. Авдеев А. Захоплюющий Владимир Кир'янов. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://h.ua/story/327423/>
2. Графічні метаморфози Володимира Кир'янова. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tusovka.kr.ua/afisha/2016/08/12/grafichni-metamorfozi-volodimira-kir-janova>
3. Каневский Аминадав. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.melik-pashaev.ru/artists/kanevskiy-aminadav>
4. Каневский Аминадав Моисеевич (1898–1976). - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://tramvaiiskusstv.ru/plakat/spisok-khudozhnikov/item/267-kanevskij-aminadav-moiseevich-1898-1976.html>
5. Чудецкая А. Аминадав Каневский. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.fairyroom.ru/?page_id=30379